

TRACTATUS

PRIMVS.

Duo sunt consideranda (vt alia qua
tempore comodiore sum tractatu-
rus prater ea) circa *hæc* & *non*
thermarum nostrarum *Carolinarum*.
Vnum quod ea qua sunt circa fontes nostros ca-
lidos loca respicit. Alterum quod ea continet,
qua in ipsis fontibus atq; vsu eorundem cõside-
randa sunt. Etsi autem de causa caliditatis fon-
tium & de temperie viribus copiosius aliquã-
tò quædam commemoranda essent, tamen cum
hoc tempore ocium tale vt ijs explicandis va-
care potuissem, non esset, interim considerati-
onem & expositionem eorum in tempus magis
commodũ & opportunum distuli, vbi Deo vo-
lente & iuvare vberius ista explicabo. Nunc
verò quædam de inventione fontium, non qui-
dem qua perscripta & literis mandata essent,
sed qua cõmuni relatione & ad posteros trans-
lata conservata essent, referam. Non enim
quidquam annalibus annotatum reperio, sed
santum rumore vulgatum & notum.

CAP. I.

QVOMODO REPERTI
SINT FONTES NOSTRI
calidi, brevis commemoratio.

FAMA

Fama est, Imperatorem Carolum, hujus nominis 1111. Boemia, &c. regem, in his montibus & vallibus, ubi nunc aqua calida scaturiunt, atq; olim densissima silva, & stabula alta ferarum fuerunt, venationes instituisse: Interq; venandū canem ardentius feram insecutum, in has, ubi nunc fons ille omnium ferventissimus scaturit, paludes incidisse, & fervore aqua laesum atq; excruciatum, clamorem ingentē ex valle ad montes tulisse. Venatorem verò clamore illo & ejulatu motum, atq; echo & sonum secutū, ratumq; feram esse, qua canem agitaret, devenisse ad locum, ubi ille esset, atq; canem in caeno & palude, ex qua fumus egrederetur, harentem & clamantem comperisse. Obsupefactum verò rei miraculo propius accessisse, & aquam ferventē esse qua ita canem excruciet, sensu deprehendisse: Re quoq; indicata Imperatori, concursū subito numerosum factum eorū, qui cum Imperatore in fauces montiū ad videndum naturae miraculū descendissent. Cū verò Imperator sapiens, & medici illius animaduertent, aquā scaturiginis medicatam, multis humani corporis morbis utilē futurā, Imperatorem ipsum primò in proprio corpore hujus periculū fecisse, atq; levamē mali (ajunt enim ipsū crus malè affectū habuisse) persensisse, letariq; felici lavationis successū, locum hunc habitabilem fieri jussisse.

Locum

Locum autem ubi Imperator primò crus aqua
immersu lavavit, ajunt incolæ, qui atate reli-
quos superant, fuisse eum, ubi olim communia
balnea fuerunt, & nunc domus senatoria est,
sub qua etiam fons est, sed scaturiginis non ita
serventis, sed propemodum tepidæ: monstra-
tamq; superioribus annis esse sedẽ in petra ex-
cavatã conformatamq;, quam sellam Impera-
toris Caroli nominarunt incolæ, sed vetustate
nunc collapsa est, & locum occupavit, ut indi-
catum est, domus senatoria. Postquam autem
aqua hæc affectu Imperatoris curasset, ad con-
struendum & ædificandum novum oppidum se
Imperator accinxit, & muro cincturus & mu-
nitus illud fuisset, nisi fatum, nescio quale, il-
lud impedivisset. Testes hujus rei sũt adhuc mu-
rorum quadam partes & fragmenta, quæ sub
rupe cer vorum videntur. Spectantur quoq; ad-
huc in fastigio rupis vestigia cellarum, & si ve-
tustati credimus, in vertice & cacumine rupis
illius Imperator arcẽ construere (quæ ædifican-
di in cacuminibus montium ratio, olim admo-
dum in Boemiæ regno vsitata fuit) in animo
habuit. Adhuc autẽ ab inventore Imperatore
Carolo IIII. thermæ nomen retinent, & Ca-
rolinæ dicuntur. Hæc quidem, ut antè indica-
tum est, seniorum incolarũ relatione, non au-
tem perscripta annalibus, conservata fuerunt,
quibus assentiri interim quilibet poterit, cum

B

nos

non sint alia, quæ diversum & contrarium doceant. Fuisse autem annum, quo reperti sint fontes, à Christo nato ajunt 1370.

CAPVT II.
DE MONTIBVS, QVI
VALLEM, IN QVA AQVA
erumpit, cingunt, deq; eorum
situ.

MONTES nostri directè ad plagas seu cardines mundi non vertuntur, sed à recta linea declinant. Fagorum enim mons qui tribus verticibus altus & ingens est, nō rectà ad Ortum se vertit, sed ad septentrionem ea in parte vbi Cacias spirat, sese inclinat, nisi mons ille qui nomen habet ab acido fonte, qui in radice ipsius scaturit, ad meridiem recta linea se flectere videatur. Mons autem qui nomen habet vt reor, à stridore lapidum aut pedum, ob montis præcipitem situm, mobilitatem, quem vulgo den Jschirberg vocant; non directè Meridiem spectat, sed ad Occidentem se inclinat: neq; ingens rupes illa cervorum, quam vulgò vocant den Hirschstein/ rectà ad Occidentem vertitur, sed declivem ferè vniversi habent intuitū. Sunt præterea etiam duo montes, sed non adeo magni, qui septentrionem intuen-

tur

tur, quorum vnus, qui nomen accipiens à multitudi-
 ne saxorum minorum, atq; ideo vulgò
 der Steinberg vocatur, depressus est colliculo
 similis alter verò, quem vernacula lingua dett
 Ritschenberg vocant, maior & altior est. Flu-
 vius verò, quem incole vocant Depolam, sine
 dubio à depoli/quod Boiemis calidum aut tepi-
 dum significat (miscetur enim aqua fluxij cum
 fervente in quibusdam locis, vnde tepida exi-
 stit) per curvam vallem curvo etiam fluxu la-
 bitur; & prope colliculum saxorum in Egram
 fluvium influit.

CAPVT III.

DE QVIBVSDAM, QVÆ
 CIRCA HOS MONTES
 observanda sunt, & quomodo Depola
 fluvius oppidulum in duas partes
 dividat, atq; de lapide illo to-
 phaceo, qui ex lapillis ro-
 tundis, pisis similib.
 conflatus est.

MON sfagorum nomen accepit à fagis,
 quæ plurimæ in eo fuere, nunc verò ipsæ ca-
 sis, & ablatis, arbuta tantum visuntur. Verti-
 ces tres quasi remeant habet, & sæpè ignes
 erraticos nocturno tempore spectantibus, indi-
 cia sulphurearum exhalationum, quæ ex monte
 egredi-

egrediuntur, ostendit. Depressior monticulus, qui à latere huius discedens, Meridiem versus flectitur, acidula mons, vulgo der Serwerlingsberg nominatur. In calce enim huius mōtis fons acidus cum murmure & ebullitione sonora scaturiens, aquam sursum propellit. Est enim spiritus in illa aqua sulphureus mistus cum alumine, & aliqua ex parte etiam Chalcantho. Usus magnum potātibus, praesertim ijs, qui ex calida causa vel *κακὸς βλαχῶς*, vel nephretici, vel alio simili morbo affecti sūt, affert, nec in lavando est incōmoda, si praesertim morbi à calida causa ortum traxerint. Rupes verò illa, seu saxum cervorum, quod vulgo vocant den Hirschenstein/ ut praeteream montem, quem nostri den Zschirlberg nominant, ideo dictum existimant, quod in illo plurimi cervi commoditate loci & voluptate allekti & ducti, frequenter commorati fuerint, & desuper aspexerint in valle labentem fluvium. Rupes autem illa in tres partes divisa est, quarum prima, quae monti Zschirlberg dicto vicina est, altissima est, media depressior, vltima altior existit. Estq; rupes tam magna, ut montem aquare videatur. Imminet autem oppidulo & spectaculorum multorum interdum occasio est. Mons autem saxorum minorum, quem vulgò den Steinberg nominari indicavimus, nomen habet à lapidū instar marmoreorū strue & multitudine Magnus

gnus enim acervus lapidum mutuo in sese incumbentium visitur, ut quasi monticulo similis videatur. In calce huius, quercus est qua in saxum induruit, sed extra terram eminens pars dissipata est, radices vero universae saxae, atque ea quidem magnae visuntur, cortice etiam ramorum quorundam extra terram prominentium saxeo.

Divisum est oppidulum, ut indicatum est, a fluvio vallem perlabante, in duas partes. quarum altera, ubi templum est, plena est abominabilium, & in quibusdam locis, ubi terra egesta est, venenatarum exhalationum. Sub cimiterio enim, ubi calcis eruenda causa fodina facta est, exhalationes venenatae prodeunt, ut animalia forte in eam cadentia enecentur. quemadmodum ipse gallinas multas in ea suffocari conspexi, nec non alia animantia, ut nuper capellam in ea extinctam extrahi vidi, & puer quidam nisi opem illi tulissemus, extinctus auram illam fuisset. Nec est haec fovea absimilis illi; quae in Campania est ad Puteolos, vulgo à Pozolo non procul à lacu Agnano, in quam, ubi canis immissus, statim illa aura venenata corripitur, & nisi aqua vicinilevis aspergatur, enecatur. Extinguuntur etiam in ea fovea, quae vulgo Lagrotta venenata dicitur, candela accensa, quemadmodum ipse unam statim in eam immissam extingui vidi. Sed quid miramur illam

B 3 foveam

foveam ad Puteolos, ad quã velut ad miracu-
lum, multi variarum nationum proficiscuntur,
cũ hic in his Caroli thermis multa tales foveæ,
quarũ maxima pars terrã obruta est, quã ta-
lem auram spirent, reperiantur, auram autem
illã nostri vocitare consueverũt den schwaden.

Sub cœmiterio effodiuntur lapilli rotundi pi-
sis similes, in massam velut tophaceam cœcreti,
mirabile relatam, quomodo natura formare
potuerit tã rotundos & glabros, & tam varij
coloris, & ita mutuo inter se coherentes lapi-
los. Existimo autem ego (doctioribus semper sua
iudicia relinquo) eiusmodi formam lapillorum
ab affluxu successivo aquæ, & illius quam illa
continet materia accretione generari. Dum e-
nim aquæ fluxus materiam ex arenulis multis
conflatam, eandemq; permeabilem, perlabitur
granula illa arenosa materia cœmentosa &
calcea circumdantur, & per accretionem sem-
per confirmatio illa augetur. Quia autem are-
nule illa rotundæ sunt, ideo etiam accretio ro-
tundam formam retinet. In illo autem loco in
magna copia saxum calcarium effoditur, & onis
veluti varij coloris distinctum, quam diversa
sem colorum & materierum ex alluvioe nova
aquæ & materia ad priorem, generatam esse
opinor. Nec solum vnus & eiusdem formæ &
consistentiæ saxum calcarium spectatur, sed va-
ria, quaedam enim partes sunt rubræ, quaedam
candidæ,

candida, quaedam cinerei coloris, quaedam etiam densissimam habent substantiam & candidissima sunt, vt Gypso non absimiles videri possint, quaedam arenario saxo & quasi marmoreo imbuta spectantur, quaedam cavernosae sunt, & inaequalem omnino & secundum colorem & substantiam naturam habent, quae varietas omnis ab aquae varia materia imbuta oritur. Format enim & generat aqua saxum calcarium, nec vt quidam opinati fuerunt, aqua ex saxo calcario effervescit. Ex alluvione igitur istarum zonarum varietas generatur, cum aqua semper novam materiam ad priorem applicat, & ex perennitate affluxus, interveniente semper nova materia, per accretionem talia colorum discrimina pingit.

CAPVT IIII.

DE FONTE COMMUNI, QUI OMNIUM SCATURIGINUM, quotquot in nostro oppidulo extant, est ferventissimus, deque saxo calcario alterius generis, quod canalibus adhærescit, & de soliorum seu balnearum ordine,

NO n̄ procul à templo, vbi versus Depo-
lam fluvium descenditur prope pontem,
fons spectatur admiratione dignus, qui ad aquã
gelidam erumpens, magno cum murmure &
stridore aquam ferventissimã profundit. Aqua
tanti est fervoris & astus, vt simplicem aquã
jam spiritus calore ebullientem superare vide-
atur, in ipsa enim & ova coquuntur, & galli-
nis plumæ vi fervoris illius detrahuntur, ali-
aq; quàm plurima fiunt, quæ calore aqua sim-
plicis perficiuntur. Scaturigo autem fontis, pro-
pterea quod cum murmure & quasi cum fre-
mitu ebulliat, lingua nostra vernacula voca-
tur der Drudel.

Diductus est fons in duas scaturigines, in
quas ambas duo intus cava, foris verò saxo
calcario obducta ligna inserta sunt, quæ aquam
ebullientem cogunt & retinent, ne ad latera
discedat & diffuat, vnde saviente & fremète
intus spiritu, magno cū impetu aqua sursum fer-
tur, & in capsulis quæ duob. illis lignis cavis
impositæ sunt, colligitur, quib. canales nume-
rosi appliciti, deducunt aquam in ædes hospitum
ad la vantium cōmoditatem. Quod autem me-
atus illi cavi in ipsis lignis, ob lapidis, vt in alijs
meatibus cōtingit, generationē non obstruan-
tur, duplex causa est. Vna quod aqua fervida,
nisi terrã aut aërem frigidũ attingat, partes
à se recipit & diversas nō secernat, sed diffu-
sas per

tas per aquam & exactè permistas relinquat, quod alias non fit, si aqua aëris alterationem patiat, tum temporis enim materia saxi calcarij & arenarij secernitur idq; eò magis & citius fit, quò aqua fervore suū magis remiserit. Altera causa est concitatissimus ille motus & impetus, quo sursū per cavitates illas aqua propellitur, eo enim tempore secretio commoda fieri non potest, qua magis in lento lapsu fit & contingit, quod manifestum est in ipsis canalibus, per quos tardo motu aqua labitur, eo enim in casu copiosum saxum calcariū generari conspeximus. Tantus est motus & impetus aquæ, quæ in capsulas propellitur, vt in aëre altitudinis non vulgari, nisi rima capsularum essent obstructa, tolleretur. Mater enim mea mihi retulit aquam ex altera capsularum tanta vehementia in aërem superiori tempore projectam, vt altitudinē domus nostræ (est enim fonti vicina) æquare illa ejaculatio visa fuerit, quod mirum non est, cum tanto fervore spiritus, præsertim conclusa, in altum efferatur. Rumor etiam de hac fervētissima scaturigine in multas regiones superioribus annis transit, eā ob avaritiam incolarū aliquando fluere desivisse. Etsi autem ego avaritiam non laudem, sed vitium reprehendā & detester, tamen ea causa non est, sed eruptio in alio loco, qua vigente scaturigo cessavit, aqua nimirum ad eum locū

B 5

collecta.

collecta. Semper enim remissior fit motus alicuius scaturiginis in nostris thermis, si in alio loco aqua sibi egressum querat & viā patefaciat. Fumū hac spargit magnum, ob fervorem aquæ & copiam. Estq; ille multò densior, si aër crassior & humidior fieri incipiat. Rarior autē & minor, si aër sit siccior & rarior. Facilius enim in ea cōsitutione aëris sicci & rari diffunditur, liberumq; habet egressum & exhalatiōem fumus, quàm in cōsitutione contraria crassioris & turbidioris, vbi ille retinetur, & in magna copia ad pontem & loca vicina oberrat. Adeoq; incolæ in hac cōsitutione dum fumus augetur sibi imminentis pluvie & tempestatiū indicia sumunt, cum autem rarior & minor fumus apparet, serenitatem futurā esse pronuntiant. Vt verò ad canales illos redeam, qui capfulis inserti sunt, ij quidem numerosi & diversi mutua insertione quasi coherētes, & nunc per longitudinem Depolæ fluvij deducti, nunc verò per latitudinē, & per fluvium exporrecti, civium adib. immittuntur, ut per illos labens aqua in solia & balnea influere possit. In ijs autem canalib. saxum calcarium, nunc densū & compactum, nunc rarū & quasi laxum & velut saxum arenarium, modò ruffi, modò flaviaris cuiusdā coloris conspicitur. Quo enim magis vicina fonti aqua emanat, eò magis densum & compactum, & coloris veluti ruffi cernitur:

atq;

atq; hoc est saxum calcarium. Quò autem magis remota à fonte aqua hæc fluit, eò magis rara & laxa est illius substantia, colorisq; cuiusdam crocei, nec multum à saxo arenario seu marmoreo differt. Aqua qua fonti vicina est, ob fervorem suum, & quod viscosa illa pinguedo rubricæ nondum per vaporem resoluta est, saxum magis densum, & propter ingentem calorem veluti ruffum efficit. Qua verò à fonte remota est, calorem non ita ferventem habet, nec adeo multum viscosæ illius pinguedinis continet, propterea quod illa per vaporem dissipata sit: atq; ideo rarum & arenosum saxum apparet, & non ita ruffum ut prius ob fervoris remissionem. Copiose etiam illud generatur ob secretionem maiorem, quæ ab æria alteratione & refrigeratione oritur. Id quod ij cives experiuntur, qui per longas ambages aquam in suas ades deducunt: Coguntur enim sæpe saxum illud copiosum lignibus avellere & remove, quod si non fieret, canalium illorum cavitates lapide illo impleretur, nec aqua fluere posset. In minori autem copia generatur, cum aqua fervida est: eo enim tempore minor fit secretio, & per consequens etiam minor copia, propterea quod aqua magnam alterationem non passa fuerit. Viscosa autem illa viriditas, quæ passim in tenui & refrigerato aquæ fluxu, modo in canaliis, modo foliorum parietibus conspicitur,

B 5

viscosæ

viscosa boli. cum quibusdam partibus Chalcan-
 thi mista soboles esse videtur fit enim illa mora
 temporis nigra, quod non fieret si non Chalcan-
 thi aliquid & rubrica, quæ mater ferri est, in
 illa viscosa pinguedine inesseret. Præterea circa
 parietes canalium exteriores albicans materia
 spectatur, quæ nihil aliud quàm nitrum salis &
 aluminis particeps est. Testatur hoc gustus. Sed
 hoc observandum est, nitrum illud hoc modo
 permixtum interdum plus saxi calcarij, inter-
 dum minus continere, plus enim habet quo à
 fonte remotius est, minus quò propinquius:
 Præterea hoc quoq; notandum est, illam nitro-
 sam massam calidiore interdum sentiri, inter-
 dum frigidiorē esse. Calidior est, quæ per va-
 pores ita generatur, circa fontem & aquas ca-
 lidas existens. Frigidior verò est si alio in loco
 non ad fontem aut calidam constiterit. Genera-
 tur enim hæc nitrosa massa non solum ad fon-
 tem, sed alijs in locis quoq;. Est enim totus tra-
 ctus, vbi incolæ habitant, exhalationum ple-
 nus, ex quibus talis materia producitur. Sed
 ad fontem redeamus. Prope fontem ad latus si-
 nistrum, vbi de templo ad pontem descenditur,
 est planities quædam, vbi per foramen canalis
 lignei aqua ad varios vsus defluit. Ibi enim &
 gallinis pluma, & porcis setæ vi fervoris aquæ
 detrahuntur, ibi omnia vasa purgantur, ibi
 aqua ad macerandum fœnum, & alia pabula
 jumen-

fumentis proijcienda colligitur, ibi aqua ad fa-
 rinam subigendam & panem coquendum hau-
 ritur. Præstatq; hæc aqua omnes ferè vsus qui
 aliàs simplicis aquæ calore perficiuntur: nisi
 quod indumenta linea aquæ intincta ruffum
 quendam colorem contrahant ob rubricæ seu
 boli ruffæ, quocunq; nomine quis appellet per-
 missionem. Ad latus verò dextrum in eadem
 regione, vbi pons incipit, commune est balne-
 um, das gemeine bad / distinctum in duo con-
 clavia magnorum soliorum, in quorū vno vi-
 ri lavant, altero fœmina, patetq; ad hæc bal-
 nea omnibus accessus tam civibus quàm adve-
 nis, nisi ij vel scabiosi vel leprosi fuerint, vel
 alia vlcera periculosa patiantur. In hoc enim
 casu ab his balneis eiusmodi homines arcètur,
 & ad vicina balnea his contigua relegantur.
 Sūt enim tria lavacra seu solia pro his infectis
 constructa, quæ distincta sunt secundum genera
 morborum, alio enim qui simplici scabie infecti
 sunt, alio qui lepra, alio qui ulceribus magnis
 infestantur, lauant. Deceret autem, vt leprosi
 & contagiosis alijs morbis infecti, communem
 hominum consuetudinem vitarent, & in loco
 remoto ab illa degerent, quæ curatio tam ad
 eos, qui singulis annis ex regionibus suis ad has
 thermas tales infectos ablegant, tam etiam ad
 incolas pertinet, quam vis incolæ aliàs medico-
 rum, & quorundam aliorum agyptorum mul-
 titudine

titudine satis grauentur. Deberent enim ea regiones, ex quibus tam numerosa infectorum turba ad has thermas venit, aliquid in mediū conferre, vnde tales sui homines in loco à reliquis separato sustentarentur. Sed quid fiat animadvertitur quotidie, dum eiusmodi homines in vulgus prodeunt, & tam hospitibus quam incolis sunt molestissimi. Sed de his satis. Nunc de reliquis aliquid commemorandum.

CAP. V.

DE PLATEA CRUCIS,
ATQVE ALIIS
scaturiginibus.

IN limine ferè communis alterius balnei, vbi foeminae lavant, scaturigo est aqua non ita ferventis vt illius communis fontis, sed tepida, quae intus sonitū & marmor ob spiritus agitationē edit, proditq; ibi aura abominabilis, vulgo vocata est der Schwaden. Sed locus ille ita terra munitus, vt illa aura vim suā exercere non possit. In vicinia, vbi balnea contagiosorum desinunt, incipit platea, quae Crucis platea dicitur. Suntq; in altero latere, quod Depolæ fluvio imminet, balnea numerosa, quibus homines tenuioris conditionis lavare possunt: vnum tantum balneum in altero latere versus montem est, quod aquam ex scaturigine

non ferventi, sed tepida profluentem exhibit, reliqua vniuersa ad Depolam sita sunt. Ea platea vsq; ad fornacem seu focum, vbi saxum calcarium in calcem coquitur, se extendit, estq; in altero latere rupes magna quæ illi imminet. Non procul ab eo foco vbi saxum calcarium in calcem exuri ostensum est, est fonticulus parvus in horto quodam, qui non ferventem, sed tepidam aquam profundit, cerniturq; ea in regione pavimentum terre albicans propter nitrum, quod vapore productum illi adhærescit. Ab eo fonte procedendo deorsum versus molendinam, olim fuerunt fodinae ferreae, ex quo colligo nostras thermas omnino ferro non carere. Reperiuntur ibi venæ coloris viridis viscosa quadam pinguedine obducta, quæ ostendunt chalcantum misceritum exhalatione pingui, venæ enim illæ virides astringentem facultatem cum quadam acredine possident.

E regione transfluvium pratium est patris mei Iohannis Sommeri, patris memoriae, in eo prato locus est, qui tempore hyemali nive, licet per totum pratium densa iaceat, non tegitur. Conzingere autem id reor ob exhalationes copiosas, quæ tepore suo nivem omnem resolvunt, unde semper nuda & sine nive spectatur, nec ibi herbæ varij generis, vt in vicinis eiusdem prati locis fit, producuntur. Procedendo sursum in eodem prato Meridie versus iuxta rupem illam, quæ

lam, quæ fluvio imminet, ad latus dextrum est locus editior, qui totus paludosus existens, scaturiginum multarum plenus est, quæ univèrsæ tepida sunt, atque ideo non cum tanto impetu & tumultu erumpunt, ut fons communis ille, sed levi & rarâ ebullitione aquam propellunt. Infra verò ad radicem rupis etiam scaturigo aquæ tepidæ spectatur, eiusdem ferè naturæ cum prioribus, nisi quod interdum ratione venarum variarum, per quas fluit, aliquid inde vel assumat, vel deponat. Ibi in inferiore rupis parte nitrum per exhalationes productum omnino album visitur, nec non nigra linea & colores, chalcantosa cujusdâ evaporationis indicationes. Hæ scaturigines parum saxi calcarij, multum autem nitri continent. spiritumq; sulphureû non habent ita copiosum & ferventem, ut aliæ scaturigines. Post rupem in progressu fluvium versus, ubi in hortum quendam descenditur, plurimæ scaturigines aquæ tepidæ sese offerunt, sed notabilis ad molendum spectatur, quæ ex rupe illi vicina prorumpit. Multû ea habet halinitris, parum saxi calcarij; ut ferè reliquæ omnes in eo tractu scaturigines. Quapropter nõ adedè validè exiccat & calefacit ut aqua communis fontis: Unde omnibus morbis quibus opus est incisione, attenuatione, & penetratione, citra magnam resiccationem, & virium resolutionem, atque consti-

constitutionibus aliquantò calidioribus prodest.
 non enim ita insigniter calefacit, vt fons ille
 communis. Valet etiam precipue in abstergen-
 do, & cutim rodendo, vnde pituitosis artbriti-
 cis utilis est. E regione molendini in rupe com-
 memorata est vena omnino alba, nitri, alumi-
 nis, & exigui saxi arenarij ferax, propter co-
 piosas exhalationes, qua in toto illo tractu sunt
 maxima. atque hæc è magis sentiuntur, quò
 aer ad mutationem constitutionis humidioris &
 futura pluvia magis declinat. Non procul est
 Nosodochium, quod liberalitate Stephani Schi-
 conis anno 1531. extructum fuit, estq; paupe-
 rum & male affectorum ^{dox. f. v.}. Sed peregrini
 plures, pauci verò illius loci homines in illo mo-
 rantur & sustentantur. Dum vltterius iursum
 progredimur, hospites morantur, qui ad Depo-
 lam fluvium pro ditioris conditionis hominibus
 hospitia habent, quorum quidam duo, quidam
 tria, quidam etiam quatuor solia seu lavacra ha-
 bent, qua pro varijs affectibus & conditione
 hominum constructa, in una domo plura, in al-
 tera pauciora videntur. Sæpe enim accidit, ve
 cum plures in eadem domo morentur, non au-
 tem simul omnibus lavare sit integrum, pro se,
 alius rursus pro se, peculiare balneû expetat. E
 regione in altero latere rupes est, cui arx imposi-
 ta est, sub illius radice olim scaturigo ebullitione
 sonora exitit, cuius aqua reliquis scaturiginib.

C

de qui-

de quibus iam aliquid relatū est, calidior quidem, sed communi fonte tepidior extitit. Dicitur fuit superioribus annis scaturigo hæc Creusina, ab hospitio illius nominis celebri, vulgo verò, propterea quod citò cutem corroderet, devesset. In corrodendo enim cutem, & quod citò hoc & potenter faceret, communis fontis in hoc casu vires superabat: Nunc autem ea scaturigo fimo obruta est magno cum detrimento hominum: pro imbecillioribus enim ea utilis erat, nec tantas impressiones ut aqua fontis communis faciebat. Hortor autem eos dominos, quibus communis respectus huius nostri oppiduli incumbit, ut eam iterum aperire iubeant, ut tam pro lavatione, quam potu & stuffis quoque commoda esse possit. E regione senatoria domus est, sub qua etiam, ut multis alijs in locis, aqua tepida scaturit, sed fornice inferius ita comprehensa, ut cerni non queat, nisi in defluxu, dum per canales subterraneos labens, in Dæpolam fluvium influit. Eo in loco, ubi domus senatoria est, olim communia balnea fuere, quæ nunc trans fluvium prope pontem constructa visuntur. Fuerunt ea balnea in loco depressiori sita, & muro conformata & expolita, descensumque ad ea fuit per gradus, & eodem modo distincta parietibus, ut ea quæ hodie extant pro sexus ratione & respectu constructa. Deducta autem fuit per flumen à communi illo fonte aqua ferventissi-

21
rentissima immissaq; fuit in ea, cumq; nimis
esset calida, tepida illa qua eo tempore atq; in eo
loco scaturiebat per canales certos immissa,
contemperata fuit, vt vsui lavantibus esse po-
tuerit. Corrosit autem ea tepida aqua adeo po-
tenter cutim, vt nomen prioris sibi acquisiverit.
Eo in loco, vt antea est indicatum, Imperato-
rem Carolum primò lavasse memorant. Sed de
his satis, nunc de balneis seu solijs aliquid refe-
rendum est.

CAP. VI.

DE SOLIIS ET BAL- NEIS, ATQVE DOE- polæ fluvio.

VT antè commemoratum est, canales lignei
plurimi capsulis illis auabus, qua caris
illis lignis imposita sunt, inserti sunt, qui tam per
longitudinem vbi platea Crucis est, quam per
latitudinem per fluvium exporrecti in ades &
balnea hospitum infiguntur. Habent etiam, vt
antè relatam est, quidam hospitum non vnum
sed plurima balnea, qua pro advenarum com-
moditate & varietate constructa sunt. Ea bal-
nea in figuram serè quadratam conformata, &
scamnis, vt lavantes sedere possint exornata,
quotidiè expurgantur, educta aqua immunda,

C 2

& im-

& immissa recenti & nova, nisi quis eam pro
 cutis corrosione diutius remanere velit. Eo enim
 in casu magis cutim rodit quam recens, si præ-
 fertim ea tepidior fuerit. Confertim verò im-
 missa aqua velut calceam pinguedinem cuticula
 humana non absimilem in summo contrahit.
 Eam oriri credo à saxi calcarij & arenarij vi-
 scositate seu pinguedine. Si enim ea materia re-
 siccat & teratur, in pulverem resolvitur, vt
 rectè censuisse mihi visus fuerit vir quidam do-
 ctissimus, qui eam florem calcis appellavit. Ma-
 ior autem illius velut cuticula copia genera-
 tur, si confertim aqua immissa fuerit, minor si
 lento & tenui lapsu immittatur, propterea
 quod in tenuiori & minori lapsu aqua refrigeretur,
 & per vapores hac materia, quæ in ipsis
 copiosè inest, in auram discedat & dissipetur.
 In lapsu autem densiore & copiosiore illi vapo-
 res retinentur, vnde maior quantitas illius su-
 pernatanti materiae generatur. Et certè hos-
 pites, qui ignorant, an in aqua nitrum, aut sul-
 phur aut rubrica, aut quamam minera præ-
 dominetur: hic cautiore esse deberent, ne, dum
 resiccati & calefieri corpus debet, aquam te-
 nuï stillicidio per totam noctem immissam &
 refrigeratam patientibus offerrent, sed vna vi-
 ce & confertim in balneum, vt noctu refrige-
 rari posset immitterent, ita enim spiritus & vir-
 tus melius retinerentur, quam in altero stilli-
 cidio vbi

dio, vbi per vapores illa dissipantur. Vbi verò minus calefacere & resiccare voluerimus, conferret illa ita tenui & paruo lapsu excepta.

Depola fluvius, ut antè indicatum est, curvo lapsu per oppidulum descendit, illudq; in duas partes dividit. Labitur autem ferè vniversus super saxum calcarium arena tectum, non enim illud nisi paucis in locis cernitur. Hoc tamen & incolæ, & in primis avunculus meus Bartholomæus Neker memorant, sub supremo ponte saxum calcarium & in vicina effossum esse album, quod Depola fluvius ita abluerat & album fecerat, nec venam illius saxi amplius apparuisse, & deprehensa esse manifesta vestigia fluxus, nec ibi saxum illud extitisse, nisi vbi aqua fluxisset: Unde iterum colligo, hunc lapidem ab aqua generari, non aquam ex illo efferrescere. Sunt præterea in ipso fluvio multæ scaturigines aquæ ferventissimæ, quæ magna cum ebullitione & sonitu interdum prorumpunt. Sed de his aliàs.

Nunc ad tractatum secundum, de vsu aquarum propositum accedendum est.

C 4

T R A 3